

Recenzja

dotycząca spełnienia przez **rozprawę doktorską mgr inż. Dawida Kalandyka nt. „Aplikacje metod sztucznej inteligencji ze szczególnym uwzględnieniem algorytmu uczenia się ze wzmocnieniem”** wymagań określonych w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018r. –
– Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 poz. 1668 z późn.zm.)

Tytuł rozprawy

Przedstawiona do recenzji rozprawa posiada stosunkowo szeroki (odważnie szeroki) temat „Aplikacje metod sztucznej inteligencji ze szczególnym uwzględnieniem algorytmu uczenia się ze wzmocnieniem”. W przypadku prac położonych tematycznie bliżej innowacji lub optymalizacji tak zakrojony temat byłby niewłaściwy, jednak w przypadku recenzowanej pracy – stanowiącej zbiór powiązanych tematycznie publikacji – tak sformułowany temat jest poprawny i zasadny.

Ocena układu rozprawy

Zaproponowany układ rozprawy jest czytelny i funkcjonalny, jasno prezentując zawartość poszczególnych części. Załedwie trzy rozdziały pierwszego poziomu to w moim odczuciu bardzo ambitny koncept, nieco ograniczający autorowi swobodę wyrażania się. Osobiście preferuję czteroczęściowy układ: (1) wstęp (motywacja/hipoteza/literatura), (2) materials and methods (co i jak), (3) discussion (interpretacja), (4) results.

O ile (1) i (4) są bardzo wyraźnie obecne w strukturze pracy, rolę (2) przejmuje rozdział „Aplikacje...”, to jednak odrobinę brakuje mi rozdziału „discussion”, który stanowiłby formalny zapis „sedna” pracy naukowca – naukowego dyskursu – nota bene rozprawy.

Dostrzegam jednocześnie spore wyzwanie w pracy będącej opracowaniem cyklu publikacji, aby w sposób czytelny i lekki zebrać osiągnięcia i efekty wszystkich podjętych tam aktywności naukowych i opisać w jednej spójnej narracji. Rozumując tym tropem można założyć że poszczególne artykuły mają każdy swój rozdział „discussion”, a fragment rozprawy w którym naukowiec konfrontuje postawioną hipotezę z wynikami działań został zawarty w podsumowaniu. W takim przypadku uznaję zaproponowany układ rozprawy za akceptowalny kompromis pomiędzy prostotą przekazu a granulacją podjętych aktywności badawczych/sprawozdawczych.

Ocena zastosowanego piśmiennictwa

Pierwsza część rozprawy zawiera 83 pozycje bibliograficznych, z których wszystkie są zastosowane zasadnie (relevant), w mojej ocenie około 22 pozycje to znane i uznane pozycje w obszarze literatury przedmiotu, ponadto wśród 61 pozostałych prac znacząca większość to pozycje bardzo interesujące/cenne („perelki”), co w sposób jednoznaczny pozwala ocenić przegląd literatury jakościowo. Co do oceny ilościowej (znaczącej nie pod względem wykazania jak największej liczby pozycji, lecz pod względem udokumentowania nakładu pracy włożonej

i znalezionych prac z pogranicza tematyki) to jest to punkt widzenia o znacznie mniejszej dla mnie wadze – bardziej użyteczny jest dobry przegląd literaturowy na 80 prac niż słaby/rozmyty na 160. Ponadto, warto zauważyć, że rozprawa stanowi podsumowanie zbioru publikacji, a w załączonych publikacjach także jest dokonywany każdorazowo przegląd literatury, a występujące tam pozycje literaturowe (243) stanowią o wiele większy zbiór pozycji – istotnych dla danej publikacji. Publikacje wykazane w artykułach autora mają stosunkowo niewielką część wspólną z listą publikacji części pierwszej rozprawy. Dodatkowo, warto zauważyć, że Autor zdecydował się zamieścić zasoby niebędące pracami naukowymi nie w formie bibliografii załącznikowej zgodnej z PN-ISO 690:2012, lecz (prawdopodobnie „dbając o czystość naukową” bibliografii) w formie przypisów dolnych, co poszerza listę zasobów o kolejne 22 pozycje. Pozwana to sformułować wniosek, że autor znalazł nie 83 ciekawych publikacji, lecz około 300 pozycji, co stanowi niezaprzeczone potwierdzenie wywiązania się z poprawnie przeprowadzonego przeglądu literatury.

Ocena celu pracy kandydata

Ocena celu pracy jest jednym z trudniejszych dla mnie jako recenzenta aspektów tej pracy, głównie z uwagi na swoistą dwoistość aspektu celu w rozprawie. Z jednej strony można byłoby powiedzieć, że cel pracy nie jest jasno sprecyzowany w wymiarze badawczym (jak badania przedstawione w rozprawie przyczynią się do „rozwoju cywilizacji”), co znaczyłoby, że cel pracy nie został prawidłowo i wystarczająco ambitnie wyznaczony. Z drugiej strony można dostrzec, że zagadnienia o których Autor wspomina w podrozdziałach „Motywacja...” i „Hipoteza...” stanowią bardzo szeroki wycinek rzeczywistości i zawierają szereg niezagospodarowanych pól do eksploracji. Oznaczałoby to, że o ile cel pracy nie jest jednoznacznie zawężony, to jednak obejmuje ważne i aktualne wyzwania, których rozwiązania Autor się podjął – w publikacjach.

Właśnie ta druga interpretacja jest w mojej ocenie bardziej trafna, co implikuje następującą moją „ocenę celu pracy”: Cel pracy przedstawiony w rozdziale „Wprowadzenie”, odczytywany przeze mnie z podrozdziału „Hipoteza...” w świetle narracji podrozdziału „Motywacja...” jest bardzo szeroki i odrobinę mało precyzyjny jak na moje oczekiwania. Rozdział 2 („Aplikacje...”) nie precyzuje celu pracy wprost, a jedynie pośrednio przez wskazanie konkretnych pól zastosowań kierując uwagę czytelnika na wybrane aspekty/zastosowania. Rozdział 3 („Podsumowanie...”) nie podejmuje niestety dyskusji dotyczącej celu pracy, przedstawia jedynie rezultat pracy, co więcej w formie nie naukowej tylko biznesowego rozliczenia założeń rozumianych jako kamienie milowe. Autor nie mówi tego wprost, ale nie znalazłszy praktycznego potwierdzenia czy (i w jaki sposób; i w jakim zakresie) działania Autora potwierdziły jego przypuszczenia (czy nie) w części pierwszej rozprawy, postanowiłem poszukać go w części drugiej, tj. w artykułach. Tam udało się znaleźć odpowiedź, w formie częściowej, proporcjonalnej do tematyki danego artykułu.

Dopiero sumując wyniki (a w zasadzie dyskusje dotyczące działań) poszczególnych artykułów załączonych jako integralna część rozprawy, jestem w stanie pozytywnie wyrazić się na temat spełnienia/realizacji postawionego celu pracy. Biznesowe rozliczenie „zrobiono X, zrobiono Y” w rozdziale 3 nie było do tego wystarczające, a zakres działań zadeklarowany w podrozdziale 1.2 był zbyt szeroki, aby jednoznacznie doszukać się odpowiedzi w części pierwszej rozprawy. Natomiast poszczególne artykuły w swojej dyskusji odpowiadają na zagadnienia które zadeklarowano w 1.2, a co więcej, dopiero widząc „potwierdzenie realizacji celów pracy” pod postacią podrozdziałów „dyskusja” (lub podobnych) w każdym z artykułów staje się jasne dlaczego hipoteza jest zakrojona tak szeroko oraz że niebyło to niedopatrzenie lub błąd lecz

potrzeba objęcia całego zbioru publikacji klamrą w ramach której Autor prowadził swoje działania naukowe.

Biorąc pod uwagę potrzebę objęcia wszystkich załączonych/wykazanych artykułów autora wspólną kategorią wyzwania/działania, uważam, że o ile cele i hipoteza są bardzo szerokie, to faktycznie trudno byłoby je sformułować wężiej. Chociaż rozdziału „dyskusja” nie przewidziano w pracy, a rozdział „Podsumowanie” także nie podejmuje dyskusji na temat tego w jaki sposób i w jakim zakresie zdaniem Autora otrzymane wyniki wyczerpują postawione pierwotnie wyzwanie badawcze, to jednak uczciwie oceniając rzetelność działań Autora, a także wliczając część drugą pracy (wklejone artykuły) jako integralną, można uznać że sucha biznesowa forma podsumowania (X – wykonano, Y – wykonano) jest potwierdzona przez zawartość załączonych artykułów.

Niemniej, wolałbym to także widzieć w części pierwszej pracy, zamiast doszukiwać się dobrych lub złych intencji Autora, wypełnienia lub niewypełnienia wymogów stawianych pracom naukowym /rozprawie doktorskiej.

Ocena zastosowanych metod badawczych

Mając na uwadze poprzedni punkt mojej recenzji, byłem przygotowany na potrzebę poszukiwań odpowiedzi/argumentów w dołączonych artykułach, tymczasem Autor ułatwił czytelnikowi odnalezienie się w podejmowanych przez niego wyzwaniach badawczych, prezentując je w zwięzły sposób w rozdziale 2 („Aplikacje...”). Czytając ten rozdział „za pierwszym razem” widoczny jest inżynierski styl wypowiedzi, wycofujący się nieco ze stylu opisowego, orbitujący wokół technik rzeczowego wyliczania argumentacji (listy numerowane, indeksowane, punktory; czasami nawet trzech poziomów) co może ułatwia usystematyzowanie zawartości, ale niekiedy nie pomaga w utrzymaniu uwagi i zainteresowania. Natomiast po przeczytaniu drugiej części rozprawy – wklejonych artykułów naukowych – motywacja Autora by przedstawić zakres tematyczny każdego artykułu w 2-4 stronach stała się jasna i czytelna.

Biorąc artykuły zamieszczone na stronach 67-160 jako integralną część pracy, a także biorąc pod uwagę syntetyczny opis działań w nich podjętych (strony 18-50), oceniam zastosowane w nich metody badawcze jako zasadne i poprawne (w przypadku rozprawy będącej zbiorem publikacji zapewne nie jest to zaskoczeniem).

Jednocześnie chciałbym wyróżnić i docenić bardzo wysoki poziom „prezentacji” w artykułach Autora. Piękne i kolorowe rysunki, zrzuty, diagramy; czytelne i przejrzyste tabele, narracja prowadzona spokojnym, rzeczowym i spójnym tonem – pozornie nie ma to wiele wspólnego z doborem metod badawczych, jednak moim zdaniem ma bardzo wiele wspólnego z czytelnością zastosowanych metod badawczych w danym artykule. W moim odczuciu to nie są „przypadkowe artykuły”, czy też nie było tak że „Autor dobrze trafił” na przychylnego recenzenta – to są bardzo fajne, zupełnie „broniące się” artykuły, na dobrym poziomie.

Metody badawcze zastosowane w poszczególnych artykułach naukowych części drugiej rozprawy (i syntetycznych opisach rozdziału 2 części pierwszej) są dobrane poprawnie i zasadnie, prowadzą do ciekawych i istotnych wyników, są zweryfikowane aplikacyjnie, moja ocena nie może tu być inna niż pozytywna.

Ocena części rozprawy dotyczącej omówienia wyników badań

Jak wspomniałem wcześniej, brakuje mi bardziej naukowego przedstawienia wyników niż biznesowe potwierdzenie pozytywnego wykonania w stylu kamieni milowych zawartego w rozdziale 3 („Podsumowanie”).

Nawiązując do słowa „omówienie” w frazie „omówienie wyników badań”, także chętnie zobaczyłbym rozdział, w którym Autor prowadzi dyskusję badacza rozmyślającego nad zakresem i zasadnością uzyskanych wyników.

Natomiast – podobnie jak wcześniej – każdy artykuł ma swoje wyzwania, każdy ma swoją metodę, narrację, dyskusję. Wyniki w każdym z tych artykułów są także rozłączne i mogą wymagać osobnego przedstawienia. W zasadzie to nawet dobrze, że Autor nie próbował takiego podejścia, bo pewnie zamieściłby w części pierwszej rozprawy wklejone fragmenty wyników z artykułów, niepotrzebnie wydłużając rozprawę i zaciemniając koncepcję dokumentu.

Omówienie wyników badań w poszczególnych artykułach – oceniam jako bardzo dobre, ciekawe, poprawne.

Omówienie wyników badań w rozumieniu rozstrzygnięcia jakościowego procesu realizacji prac badawczych wynikających z celu i hipotezy – oceniam jako dobre i poprawne, mimo że przedstawione w formie „rozproszonej” w poszczególnych artykułach. Jednocześnie przyznaję, że nie wiem jaką „lepszą” strategię przyjąłbym na miejscu Autora, aby nie komplikować czytelności dokumentu.

Informacje dot. praktycznego zastosowania uzyskanych wyników badań

Przedstawiona do recenzji rozprawa proponuje dwa rozdzielne obszary aplikacyjne proponowanych rozwiązań (str.52): segmentację strumienia gestów w pipeline systemów SLR (Sign Language Recognition) -oraz- sterowanie ruchem w obrabiarkach CNC. Niespecjalnie podoba mi się aż taka rozdzielność tych dwóch obszarów, ale rozumiem, że autor chciał przedstawić do oceny całokształt swoich osiągnięć mimo rozdzielności obszarów; rozumiem także możliwość zaistnienia sytuacji, w której autor mógł zostać zaproszony do współpracy w obszarze innym niż docelowy. Traktuję oba te obszary pozytywnie, jako potwierdzające aplikacyjność rezultatów działań badawczych autora.

Informacje o ewentualnych nieprawidłowościach w rozprawie

Podczas analizy dostarczonej rozprawy nie zauważono żadnych poważnych nieprawidłowości, żadnych aspektów wykluczających zaproponowane/wykonane działania i ich opisów jako istotne do oceny dokonań autora.

Fragmenty dotyczące merytorycznej wartości naukowej były już obecne w przedstawionej w części drugiej rozprawy artykułach – które także były już przedmiotem recenzji, a więc nie jest zaskoczeniem, że tu także nie znalazłem merytorycznych nieścisłości.

„Na poziomie strategicznym” praca jest zupełnie poprawna.

„Na poziomie operacyjnym” chętnie widziałbym jeszcze jeden rozdział, przed podsumowaniem, „Dyskusja”, w którym autor zebrałby otrzymane w poszczególnych aktywnościach badawczych

wyniki, przeanalizował i zinterpretował; przedstawił w odniesieniu do założeń i/lub literatury; przedstawił ograniczenia (limitations) wybranych podejść. Przede wszystkim podjął się umiejscowienie otrzymanych wyników badawczych w szerszym kontekście naukowym.

„Na poziomie taktycznym” praca jest bardzo ładna, napisana lekkim i przyjemnym stylem, bez niepotrzebnego komplikowania. Podczas czytania i analizy znaleziono tylko drobiazgi, takie jak:

- Używanie słowa „dziedzina” wbrew definicji, mając na uwadze nawet nie dyscyplinę ale obszar (str.12 i inne)
- Określenie Big Data mianem bazy danych – jest to znacznie więcej, bo paradygmat (str.12)
- Przypisanie roku 2000 i muzeum Miraikan jako czasu i miejsca upublicznienia robota ASIMO, gdy tymczasem do Miraikan dotarł dopiero w 2002 roku, gdy miał już swoją drugą wersję, która potrafiła biegać i rozpoznawać twarze (wynika to zapewne z niefortunnego opisu na ich stronie, zawierającego rok 2000) (str.12)
- Opisanie robota ASIMO jako potrafiącego „poruszać się w przód, do tyłu oraz na boki” oraz „wydawać różne dźwięki” – co ujęte takimi słowami i w takim zakresie stanowi obelgę dla firmy Honda i oskarżenie w kierunku wydatkowania funduszy na badania (str.13)
- Niejasne sformułowanie „nauka niegotowych odpowiedzi” (str.15)
- Zwrot „Cel ten wydaje się być realny, (...)” zamieszczony na końcu rozdziału 1.1, podczas gdy nie wspomniano o żadnym „celu” wcześniej niż w rozdziale 1.2 (str.17)
- Rys.5 jest słabo czytelny, można było dodać delikatne rameczki lub poprawić kontrast, żeby na wydruku było bardziej czywiste co on wizualizuje (str.26)
- Rys.8 nie ułatwia zrozumienia koncepcji, gdyż nie posiada odniesienia do otoczenia, choćby określenia „gdzie jest przód, gdzie tył” (str.31)
- Poz. [41] == [42] (str.59)

Ocena czy rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego

art. 187, pkt 2.: Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne.

Po wnikliwej analizie treści rozprawy, w tym (zwłaszcza) artykułów będących jej integralną częścią, w mojej ocenie rozprawa dotyka aktualnych i istotnych wyzwań badawczych w dyscyplinie Informatyka Techniczna i Telekomunikacja – owocnego stosowania RL/CNN/(CRNN) w SLR (ISLR/CSLR) oraz w algorytmach sterowania CNC, prowadząc od przedstawienia problemu(problemów), przez analizę literatury i możliwych metod, aż po zaproponowane rozwiązanie i prezentację jego aplikowalności.

Tak więc moja odpowiedź jest twierdząca, a nawet dwukrotnie twierdząca – ponieważ autor w jednej pracy opisuje dwie płaszczyzny wyzwań badawczych.

Ocena czy rozprawa spełnia pkt 1 art. 187 Ustawy

art. 187, pkt 1.: Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.

Tak, zarówno w treści części pierwszej rozprawy, jak i w artykułach autor przekonująco prezentuje stan wiedzy i „punkt wyjścia” podejmowanych działań badawczych, udowadniając że jego punkt widzenia wynika z posiadanych kompetencji i umiejętności analitycznego myślenia i formułowania krótko- i długoterminowych strategii pracy naukowej.

Ocena czy rozprawa spełnia pkt 3 i 4 art. 187 Ustawy

art. 187, pkt 3.: Rozprawę doktorską może stanowić praca pisemna, w tym monografia naukowa, zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, praca projektowa, konstrukcyjna, technologiczna, wdrożeniowa lub artystyczna, a także samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej.

Przedstawiona do recenzji praca stanowi usystematyzowaną prezentację zbioru opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych. Na stronach 1-63 rozprawy kandydat prezentuje obecny stan wiedzy, cel pracy, hipotezę badawczą oraz motywację; na stronach 64-67 prezentuje swój dorobek naukowy; na stronach 67-160 zamieścił zawartość artykułów naukowych które prezentuje jako cykl (zbiór) opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych. Takie przedstawienie działań kandydata w moim odczuciu prawidłowo wpisuje się w brzmienie punktu 3 art. 187 Ustawy.

art. 187, pkt 4.: Do rozprawy doktorskiej dołącza się streszczenie w języku angielskim, a do rozprawy doktorskiej przygotowanej w języku obcym również streszczenie w języku polskim. W przypadku gdy rozprawa doktorska nie jest pracą pisemną, dołącza się opis w językach polskim i angielskim.

Tak, na stronach 164-165 rozprawy kandydat zamieścił streszczenie w języku angielskim.

Recenzowana rozprawa podejmuje ambitny (szeroko zakrojony) temat zastosowania metod sztucznej inteligencji, ze szczególnym uwzględnieniem algorytmów uczenia ze wzmocnieniem. Struktura pracy jest czytelna, choć brakuje mi w niej wyodrębnionego rozdziału „Dyskusja”, który mógłby w syntetyczny sposób przedstawić interpretację wyników i ich zestawienie z założeniami. Przegląd literatury, liczący formalnie 83 pozycje (a realnie około 300), został wykonany rzetelnie. Cele pracy, mimo pewnego stopnia niedoprecyzowania, obejmują istotne i aktualne wyzwania badawcze. Metody badawcze oraz aplikacyjne wyniki uzyskane w obu podejmowanych obszarach (rozpoznawanie języka migowego i sterowanie obrabiarkami CNC) są poprawne i aplikacyjnie użyteczne. Zbiór artykułów dołączonych do pracy stanowi integralną, wartościową część rozprawy. Pomimo drobnych uwag dotyczących niektórych elementów stylistycznych i braku wypuklenia dyskusji, praca spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim i stanowi oryginalny wkład w rozwój dyscypliny Informatyka Techniczna i Telekomunikacja.

W przypadku możliwości spotkania z Autorem (na które – jestem przekonany – z pewnością kiedyś będzie okazja), chętnie porozmawiałbym o następujących kwestiach:

- 1) Czy brak „Dyskusji” w pierwszej części pracy był wynikiem przeoczenia czy decyzji, a jeśli decyzji to jakie argumenty były uwzględniane?
- 2) Rozpoznawanie gestów jest o wiele trudniejsze w CSLR niż w ISLR, m.in. z uwagi na brak jasnego podziału między poszczególnymi gestami w przypadku rzeczywistego strumienia video, powodując istnienie klatek „pomiędzy gestami” z landmarkerami o wartościach przejściowych/pośrednich (np. dłonie przemieszczające się pomiędzy pozycją końcową poprzedniego gestu a początkową drugiego). Powstaje tu bardzo ciekawe zagadnienie/wyzwanie segmentacji. Interesująca byłaby dyskusja na temat sposobu działania takiej segmentacji zdaniem Autora i ewentualnie zastosowanych wskaźników jakościowych.
- 3) Realia biznesowe branży CNC z jednej strony bardzo pragną i potrzebują badań w zakresie optymalizacji czy automatyzacji, ale jednocześnie z drugiej strony bardzo często są nadzwyczaj ostrożne i konserwatywne, ze względu na ogromne koszty obrabiarek a nawet samych narzędzi („końcówek”), a także na koszty przestoju maszyn, które w tym czasie mogłyby generować przychód. Interesujące byłoby usłyszeć czy Autor podejmował rozmowy z otoczeniem biznesu i czy ostatecznie „aplikacja” miała możliwość „wyjść za mury uczelni”.

Podsumowując, uważam, że przedstawiona do recenzji rozprawa spełnia wymagania określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 poz. 1668 z późn.zm.) i wnioskuję o dopuszczenie pana mgr inż. Dawida Kalandyka do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

dr hab. inż. Michał Podpora, prof. UO

Instytut Informatyki
Uniwersytet Opolski

michal.podpora@uni.opole.pl

www.uni.opole.pl

/dr hab. inż. Michał Podpora, prof. UO/